

Ohranjanje populacije vidre na Goričkem

Nekdaj preganjana, zdaj ogrožena

Gregor Pucelj

Evrazijsko vidro (Lutra lutra) smo v zadnjih 200 letih v Evropi skoraj povsem iztrebili. Čeprav se je njihovo število v zadnjih treh desetletjih, predvsem v vhodni Evropi, začelo povečevati, jo kot ogroženo vrsto navajata Bernska konvencija in habitatna direktiva EU.

Podobno zbranih podatkih na območju Slovenije zdaj živi do sto vider, najbolj sklenjena in vitalna populacija – predvideva se da do 40 osebkov – pa živi na Goričkem. Vidra potrebuje za obstoj neokrnjeno okolje, predvsem sladkovodni ekosistem, in z gradnjo nove železniške proge (začeli so leta 1998, končali 2004), ki povezuje Slovenijo z Madžarsko in teče po večjem delu naravnega vidrinega koridorja skozi Goričko, se je pojavila priložnost in potreba za njeno podrobnejše proučevanje in dolgoročno varovanje. Osrednji cilj: ohranjanje in izboljšanje populacije vidre in zavarovanje njenih najpomembnejših habitatov in migracijskih koridorjev na območju trilateralnega parka Goričko (Slovenija), Orszeg (Madžarska) in Raab (Avstrija).

To je tudi naslov štiriletnega projekta (2004–2008), ki ga vodi Lutra, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine, z več partnerji, med katerimi so tudi občine z ob-

Projekt proučevanja populacije vidre na Goričkem se skoraj v celoti pokriva z območjem Krajinskega parka Goričko. Izjema je le reka Ledava, ki leži zunaj zavarovanega območja, vidre pa tega seveda ne upoštevajo.

močja Goričkega; projekt v skupni vrednosti milijon evrov polovično financira tudi EU v okviru projekta LIFE III – Natura.

Ambasadorka ohranjenega okolja

Zakaj ravno vidra, saj so ogrožene tudi nekatere druge vrste? Kot pravi koordinatorka projekta

Marjana Höhnigfeld Adamič, univ. dipl. biol. z Lutra, Inštituta za ohranjanje naravne dediščine, je vidra krovna vrsta sladkovodnih ekosistemov in ima z značilnim prijetnim, že kar karizmatičnim videzom pomembno sporočilno vlogo pri oblikovanju okoljske zavesti. Tako je vidra postala ambasadorica številnih sladkovodnih živalskih in rastlinskih vrst,

glasnica ohranjenega vodnega okolja. Nekdaj je živila malone v vsakem potočku, prihajala na vsak mlin, lovila po jezerih in ribnikih. Če je zdaj ni več, je to znak, da smo naredili nekaj zelo narobe. In če ni vidre, so ogrožene tudi številne druge vrste, ki so nižje v prehranjevalni verigi.

Glavni vzrok je seveda splošna degradacija okolja, glede vodnega okolja predvsem zaradi aglomeracijskih del, vključno z regulacijami vodotokov, ki so jih množično izvajali v preteklih desetletjih. Vodotoke in stoječe vode obremenjuje tudi onesnaževanje s hranili in ostanki biocidov, ki se v vode spirajo s kmetijskih površin, in seveda neurejene komunalne odplake. Velika grožnja je še promet, saj vsako leto samo na Goričkem pod kolesi končajo dve ali tri vidre.

Srečno naključje

V omenjenem projektu ohranjanja populacije vidre na Goričkem je srečno naključje, da je območje, ki ga obravnava, tako rekoč v celoti tudi območje Krajinskega parka Goričko, ki se na skrajnem severozhodu Slovenije med avstrijsko in madžarsko mejo razteza na območju 462 kvadratnih kilometrov.

S projektom, v katerem sta polno zaposlena dva raziskovalca in volonterka (poleg koordinatorki še Jakob Smole, univ. dipl. biol. in Tatjana Gregorc, univ. dipl. biol.), bodo med drugim dodatno inventarizirali floro in favno in habitatne tipe, pomembne za vidro. Določili bodo tako imenovane »srčne točke« vzdolž vidrinih migracijskih koridorjev in pripravili na-

črt za njihovo odpravo. Postavili bodo prometne znake, ki opozarjajo na vidro, v sodelovanju s partnersko organizacijo Limnos, d. o. o., bodo na desetih vodotokih oziroma na njihovih odsekih izvedli demonstracijske ekoremediacije, se pravi, da jim bodo povrnili naravni videz. Na nekaterih ribnikih, ki bi jih povečano število vider lahko izropalo, bodo namestili tako imenovane električne pastirje, ki bodo vidram preprečevali dostop do vode oziroma rib. In nazadnje bodo z avtomatskimi kamerami z infrardečim senzorjem in genetsko metodo ugotovili dejansko število vider na Goričkem.

Aqualutra

Logično vprašanje je, kaj bo z vidrami, ko se bo projekt oktobra 2008 iztekel? »Vsekakor razmišljamo tudi naprej. Poleg konkretnih varstvenih ciljev na območju, predvidenem za vključitev v evropsko ekološko omrežje Natura 2000, ima projekt predvsem informativno-izobraževalni značaj. To bomo skušali dolgoročno urediti v središču Aqualutra, ki ga načrtujemo ob športnem parku Kržiševci. V načrtu imamo zgradbo v tradicionalnem panonskem slogu, v katero bodo vgrajeni do okolja prijazni materiali z najboljšimi izolacijskimi lastnostmi in energijskimi sistemi, s katerimi bomo demonstrirali varčevanje energije in vode. Ob centru, ki ga bomo

Marjana Höhnigfeld Adamič, univ. dipl. biol.

V okviru oziroma na območju Krajinskega parka Goričko poteka več projektov, ki so bolj ali manj povezani z varstvom okolja. Naštetimo le nekatere: Proučevanje populacijsko-ekoloških značilnosti jelenjadi (2004–2007); Čezmejna biotska raznovrstnost, program Phare Slovenija–Avstrija (september 2005 – september 2006); Strokovne podlage za načrt upravljanja s povodjem Ledave in Ledavskim jezerom (marec 2006 – marec 2007); Po zeleni vezi med Slovenijo in Avstrijo (september 2005 – september 2006); S konjsko vprego po Goričkem, program Phare Slovenija–Madžarska (september 2005 – september 2006); Bukovski jezero – prebujajoča se lepota, Phare program čezmejnega sodelovanja Slovenija–Avstrija; Evropski zeleni prstan, INTERREG IIB (2006–2008).

Avtomatska kamera, postavljena pod mostom nekje na Goričkem, je »ujela« vidro. Vidre so namreč iznajdljive in z iztrebki redno označujejo svoje ozemlje prav pod mostovi, ker je na suhem njihovo delovanje dolgočasnejše.

predvidoma organizirali in vodili kot fundacijo, bo tudi vidrina učna krožna pot. Na njej bodo obiskovalci spoznavali vidro in njene sledove, hkrati pa se bodo seznanili z biodiverzitetno vodnih in obvodnih ekosistemov ter sonaravnim zavarovanjem in obnovno vodnih habitatov,« pojasnjuje Marjana Höhnigfeld Adamič.

Da so na dobri poti, nenazadnje dokazuje tudi zagretost lokalnega prebivalstva za ohranjanje in varovanje vidre in njenega okolja. V pilotnem projektu o izživih Nature 2000 v lokalnem okolju je največ anketiranih z območja Goričkega v odgovoru na vprašanje o tem, katere živali sodijo pod zaščito Nature 2000 na njihovem območju, navedlo prav vidro. Optimizem pa zbujajo tudi, da je pokroviteljica projekta občina Gornji Petrovci z Goričkega vidro izbrala za simbol sožitja narave z ljudmi in jo upodobila na občinskem grbu.

Jakob Smole, univ. dipl. biol., pri preverjanju ene izmed osmih avtomatskih kamer z infrardečim senzorjem, s katerimi ugotavljajo število vider na Goričkem.

Promet je eden najpomembnejših dejavnikov, ki ogrožajo vidro.

Radovedna vidra.

Zelena luč za acomplio/rimonabant v EU

Zdravljenje zelo ogroženih debelih

Pred dnevi je evropska komisija odobrila trženje zdravila acomplia (rimonabant) v vseh 25 državah članicah EU. Razvili so ga v farmacevtski družbi Sanofi-Aventis in je prvo v novem razredu tako imenovanih zaviralcev receptorjev CB1, in sicer za zdravljenje debelih bolnikov ali bolnikov s čezmerno telesno maso z enim ali dvema spremljajočima dejavnikoma tveganja, kot sta sladkorna bolezen tipa II ali dislipidemija, se pravi spremenjene vrednosti krvnih maščob.

Zdravilo se jemlje kot doatek k dieti in telesni dejavnosti za zdravljenje tistih debelih bolnikov, pri katerih indeks telesne mase (ITM) dosega oziroma presega 30, ali bolnikov z nekoliko manjšo čezmerno telesno težo, ki pa imajo enega, dva ali več spremljajočih dejavnikov tveganja, kot sta na primer sladkorna bolezen tipa II ali dislipidemija.

Dovoljenje za trženje so pristojni organi izdali po pregledu obsežnih podatkov o učinkovitosti in varnosti, vključno s podatki raziskovalnega kliničnega programa RIO, v katerega je bilo vključenih 6600 bolnikov po vsem svetu; več kot 4500 jih je v raziskavi sodelovalo do dve leti. Rezultati raziskav RIO so pokazali, da je jemanje tablete 20 mg enkrat na dan pomembno zmanjšalo telesno maso in obseg pasu, znižalo raven HbA1c in trigliceridov ter zvišalo raven (zaščitnega) holesterola HDL. Dokazano je tudi, da so vrednosti HbA1c, holesterola HDL in trigliceridov padle za približno 50 odstotkov bolj, kot bi lahko pričakovali zgolj zaradi zmanjšanja telesne mase. Torej ne gre le za zmanjšanje telesne teže, temveč tudi drugih dejavnikov tveganja.

Skoraj polovica »nadstandardnih«

Zdravilo acomplia pri debelih bolnikih in bolnikih s čezmerno telesno maso ciljno izboljša številne srčno-presnovne dejavnike

tveganja. Kot pojasnjuje strokovnjaki, bo najbolj koristilo bolnikom s trebušno debelostjo, pri katerih izmerijo krepko preseženo obsega pasu in ki imajo tudi sladkorno bolezen oziroma dislipidemijo. Z različnimi epidemiološkimi študijami so v povezavi s tem ugotovili, da ima skoraj polovica odraslega prebivalstva čezmeren obseg pasu; to so moški, pri katerih izmerijo čez pas več kot 102 cm, in ženske s trebušnim obsegom večjim od 88 cm. Temu se pogosto pridružujejo še vsaj trije dodatni dejavniki tveganja, ki pri-

Debelost je povezana z dejavniki tveganja, predvsem sladkorno boleznijo in srčno-žilnimi boleznimi.

spevajo k povečanju srčno-presnovnega tveganja.

Kopičenje nevarnosti za zdravje

Srčno-presnovno tveganje je tveganje za razvoj sladkorne bolezni tipa II in/ali srčno-žilne bolezni, odvisno pa je od skupka dejavnikov. Srčno-presnovni dejavniki tveganja obsegajo tako imenovane klasične dejavnike tveganja, kot so zvišana vrednost (slabega) holesterola LDL, zvišan krvni tlak in zvišana raven krvnega sladkorja, ter na novo odkrite dejavnike tveganja, ki so povezani s trebušno debelostjo, vključujejo pa neodvisnost na inzulinu, nizke vrednosti holesterola HDL, visoke vrednosti trigliceridov in vnetne pokazatelje, kot sta adiponektin in CRP (C-reaktivni protein).

»Doselej nismo imeli zdravila, ki bi delovalo na številne srčno-presnovne dejavnike tveganja, zaradi katerih je pri bolnikih navzoče tveganje za nastanek srčno-žilne bolezni in sladkorne bolezni tipa II,« je dejal prof. dr. Luc Van Gaal,

diabetolog z Oddelka za presnovo in prehrano Univerzitetne bolnišnice v Antwerpnu in glavni raziskovalec programa RIO Europe. »Rimonabant je pomemben napredek pri obravnavi številnih dejavnikov tveganja, ki prispevajo k tveganju za sladkorno in srčno-žilno bolezen v celoti.«

Acomplia bo v EU na voljo kot zdravilo na recept v obliki tablet, ki jih je treba jemati enkrat na dan. Zdravilo je že na voljo v Veliki Britaniji, v drugi polovici leta pa bo tudi na Danskem, v Nemčiji, na Finskem in na Norveškem.

Kako varno je to zdravilo?

Varnost zdravila acomplia so ocenjevali pri več kot 6300 bolnikih. V raziskavah, nadzorovanih s placebom, je bila pri bolnikih, ki so jemali zdravilo, stopnja prenehanja zdravljenja zaradi neželenih učinkov 15,7 odstotka. Najpogostejši neželeni učinki, ki so privedli do prenehanja jemanja zdravila, so bili siljenje na bruhanje, spremembe razpoloženja z depresivnimi motnjami, tesnoba in opozarjajo, da acomplia ni primerna za bolnike z okvarami jeter ali ledvic, ali bolnike z neobvladanimi psihiatričnimi obolenji, kot je velika depresija.

Zdravilo deluje tako, da selektivno zavira receptorje CB1; slednje je moč najti v možganih in perifernih organih, pomembnih pri presnovi glukoze in lipidov, vključno z maščobnim tkivom, jetri, prebavili in mišicami. Selektivno zaviranje receptorjev CB1 z zdravilom acomplia učinkuje tako, da zmanjša čezmerno dejavnost endokanabinoidnega sistema. Tudi slednje je v stroki novost; endokanabinoidni sistem je namreč šele nedavno opisan fiziološki sistem, za katerega domnevalo, da ima pomembno vlogo pri uravnavanju telesne mase in energijskega ravnotežja, pa tudi presnovne glukoze in lipidov. DRAGICA BOŠNJK

Globalna epidemija sladkorne bolezni

Davek napredku, ki krajša življenje

Z zdravim življenjskim slogom, katerega pomemben del je tudi redna telesna dejavnost, lahko občutno zmanjšamo tveganje za nastanek diabetes tipa II.

Mednarodna zveza za diabetes (IDF) je v Washingtonu začela kampanjo Združimo se proti diabetesu. Tako želijo izrecno opozoriti na skrb zbujajoče povečanje obolevnosti za sladkorno boleznijo v svetu in spodbuditi vladno podporo resoluciji Združenih narodov o diabetesu.

Novi podatki zveze so pokazali, da danes z diabetesom živi več kot 230 milijonov ljudi, to je skoraj 6 odstotkov svetovnega odraslega prebivalstva. Prejšnje statistike so podcenjevale grožnjo te bolezni, saj strokovnjaki zdaj pričakujejo, da se bo število bolnikov še povečalo.

Če ne bomo ukrepali, pričakujemo, da bo v naslednjih 20 letih imelo sladkorno bolezen 350 milijonov ljudi. Število diabetikov se hitreje veča v državah v razvoju: med desetimi državami z najvišjim številom diabetikov jih je kar sedem v razvoju. Mednarodna zveza za diabetes tudi predvideva, da bo do leta 2025 skoraj 80 odstotkov primerov diabetesa v državah z majhnim ali srednjim dohodkom. Če ne bo radikalnejših ukrepov, bo povzročil hudo ekonomsko, socialno in zdravstveno breme v državah, ki si ga lahko najmanj privoščijo, in grozi z uničenjem pridobitve ekonomskega napredka.

»Pojavlja se hitro in je ena največjih zdravstvenih katastrof v zgodovini,« je povedal profesor Martin Silink, novi predsednik Mednarodne zveze za diabetes. Kljub skrb zbujajočemu davku, ki zahteva toliko življenj kot aids,

je zavedanje o globalni grožnji diabetesa premajhno. Cilj kampanje Združimo se proti diabetesu je, da bi vlade podprle resolucijo Združenih narodov o diabetesu, da bi povečali obveščenost o tej bolezni in globalno izboljšali njegovo oskrbo. Sladkorna bolezen je eden najpogostejših vzrokov za prezgodnjo smrt na svetu. Zaradi zrokov, povezanih z njo, vsakih 10 sekund umre en človek. Predvidevajo, da se bo v prihodnjem desetletju smrtnost povečala kar za četrtno. Še več, po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije bi lahko diabetes privedel v 200 letih vplival na skrajšanje življenjske dobe ...

Kljub tako poraznim številkam pa je politika naredila malo. »Mednarodna skupnost se mora začeti zavedati resnosti grožnje. Pri boju proti diabetesu moramo zmožiti moči, drugače bomo ogrozili zdravje in življenje milijonov ljudi,« zahteva profesor Pierre LeFebvre, dosedanj predsednik Mednarodne zveze za diabetes. »Diabetes je mogoče učinkovito nadzorovati, njegov vpliv zmanjšati, začetek bolezni pa je pogosto mogoče preprečiti,« je še dodal. Približno 80 odstotkov primerov diabetesa tipa II je namreč mogoče preprečiti z izboljšanjem življenjskega sloga, kar pomeni spremembo prehrane in povečano telesno dejavnost. Vendar diabetesa tipa I (to je od inzulina odvisna bolezen, ki večinoma prizadene mladostnike) ni mogoče preprečiti. Skrb zbujajoče pa je, da se tudi pogostost diabetesa tipa I povečuje za 3 odstotke na leto.

Boj proti sladkorni bolezni pa ni le stvar zdravstva, ampak se ga morajo lotiti vlade in celotna mednarodna skupnost. Resolucija Združenih narodov o diabetesu bo izpostavila globalno breme bolezni in svetovno pozornost osredotočila na potrebo po takojšnjem ukrepanju. DRAGICA BOŠNJK

Mednarodna zveza za diabetes (IDF) je nevladna organizacija in globalni zagovornik več kot 230 milijonov diabetikov po vsem svetu. Zastopa 190 združenj za diabetes 150 državah.